INFORMACJA, al. Niepodległości 34, 61-714 Poznań, hol główny, tel.: 61 626 66 66; fax 61 626 67 44, e-mail: kancelaria@umww.pl

# Samorząd na rzecz promocji sukcesu kryptologicznego

## Geneza

Wielkopolska to nie tylko kolebka państwowości polskiej, ale także region atrakcyjny historycznie. W przeszłości miały tu miejsce wydarzenia o istotnym znaczeniu dla historii – jakże często dla Polaków tragicznej, lecz równocześnie wyzwalającej postawy będące źródłem naszej dumy.

Mało kto wie, że z Wielkopolską związane jest m.in. jedno z najbardziej sensacyjnych polskich dokonań okresu międzywojennego, które miało wpływ na losy II wojny światowej. Wydarzenie ściśle tajne wówczas, owiane tajemnicą aż do lat 70. XX w., o którym zaczęto mówić *de facto* dopiero po roku 1989.

To właśnie tu, w stolicy naszego regionu, w Poznaniu, pod koniec lat 20. XX wieku, genialni polscy matematycy: Henryk Zygalski, Marian Rejewski i Jerzy Różycki wraz z pracownikami Biura Szyfrów, na długo przed wybuchem II wojny światowej, dokonali rewolucji: złamali kod niemieckiej maszyny szyfrującej Enigma, przekazując Brytyjczykom i Francuzom wiedzę i dokumentację, które stały się skutecznym orężem walki aliantów. Uważa się, że dzięki przełomowym sukcesom absolwentów Wydziału Matematyki Uniwersytetu Poznańskiego udało się uniknąć wielu ofiar w trudnym procesie zatrzymania wojennego szaleństwa. Przyczyniło się to także do skrócenia II wojny światowej o kilka lat i uchroniło Europę od zagłady nuklearnej. Niestety, po wojnie, na skutek utajnienia na wiele lat dokumentów, największy sukces polskiego wywiadu odszedł w zapomnienie wraz z jego twórcami.

Po latach milczenia, próbach umniejszania zasług Polaków, czy wręcz przywłaszczania ich sobie, dopiero po 1989 roku w Polsce można było rzetelnie zająć się tym tematem.

## Samorządowcy podejmują temat

Od 2007 roku kluczowy udział w propagowaniu prawdy o dokonaniach poznańskich matematyków ma Samorząd Województwa Wielkopolskiego. We współpracy z rodzinami kryptologów, urzędami centralnymi, samorządami szczebla gminnego i powiatowego, ekspertami i pasjonatami zaangażowanymi merytorycznie w temat – w  tym szczególnie z dr. Markiem Grajkiem – a także Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznańskim Towarzystwem Przyjaciół Nauk, Centrum Szyfrów Enigma **czy Stowarzyszeniem Kulturalno-Turystycznym Viator, od lat** dąży do należytego uhonorowania bohaterów tego rozdziału w historii.

Pierwszym znaczącym krokiem było symboliczne odsłonięcie, 10 listopada 2007 roku w Poznaniu, pomnika poświęconego wielkiej trójce polskich kryptologów: Henrykowi Zygalskiemu, Marianowi Rejewskiemu i Jerzemu Różyckiemu. Wydarzenie stało się początkiem całej sekwencji zdarzeń popularyzujących dokonania Polaków w złamaniu szyfrów Enigmy. Nawiązana przy okazji tego dzieła współpraca zaowocowała kolejną ważną inicjatywą.

## Powrót do Szamotuł

Kolejny krok został wykonany rok później. Z inicjatywy Marszałka Województwa Wielkopolskiego, Burmistrza Szamotuł oraz rodziny kryptologa sprowadzone zostały z Par w Kornwalii, prochy Maksymiliana Ciężkiego – Wielkopolanina, który zdecydował o zastosowaniu metod matematycznych w

dekryptażu. 23 listopada 2008 roku miała miejsce uroczysta ceremonia złożenia prochów na cmentarzu parafialnym w Szamotułach, w kwaterze powstańców wielkopolskich. W tym samym dniu, także w Szamotułach, został odsłonięty pomnik Maksymiliana Ciężkiego, który znajduje się na skwerze jego imienia. Wydarzenie to dało asumpt do stworzenia interaktywnej gry internetowej *„Łamacze Szyfrów”* (wzięło w niej udział ponad tysiąc młodych ludzi), która później ewoluowała w grę kryptologiczną o zasięgu globalnym „The Codebreakers”, stając się istotnym przyczynkiem do światowej promocji osiągnięć polskich kryptologów.

Postać Maksymiliana Ciężkiego była także inspiracją do stworzenia wystawy, która swój wernisaż miała w dawnej siedzibie brytyjskiego ośrodka kryptologicznego w Bletchley Park, stając się jednym z głównych punktów obchodów 70. rocznicy wybuchu II wojny światowej w Londynie.

## W intrygującym labiryncie

Sukces przedsięwzięć związanych z kryptologami zachęcił Samorząd Województwa Wielkopolskiego do stworzenia stałej ekspozycji, która mogłaby być prezentowana za granicą. I tak, w 2010 roku, zainaugurowana została niecodzienna wystawa „Enigma. Decipher Victory” / Enigma*. Odszyfrować zwycięstwo”,* stanowiąca próbę przywołania historii skromnych, nieznanych bohaterów – polskich kryptologów, ich nauczycieli i współpracowników, których wiedza i matematyczny geniusz pozwoliły złamać jedną z najmocniej strzeżonych tajemnic III Rzeszy. Wystawa ta już w pierwszych miesiącach po otwarciu doczekała się odsłony w Królewskim Muzeum Sił Zbrojnych i Historii Wojskowości w Brukseli, a także w siedzibie Parlamentu Europejskiego. Zwiedzający ekspozycję zostali zaproszeni do intrygującego labiryntu, który stał się także wydarzeniem otwarcia Prezydencji Polski w Radzie Unii Europejskiej. Uroczystość tę zorganizowało Wspólne Centrum Badawcze Komisji Europejskiej w miejscowości Ispra niedaleko Mediolanu. Sukces wystawy zaowocował nowymi propozycjami współpracy.

Przy wsparciu ówczesnego Ministra Spraw Zagranicznych RP oraz zaangażowaniu dyplomatów, muzeów, instytucji publicznych i związków Polaków za granicą, wystawa „Enigma. Odszyfrować zwycięstwo” doczekała się aż 40 prezentacji w dziewięciu wersjach językowych na trzech kontynentach, w takich krajach jak Belgia, Holandia, Włochy, Wielka Brytania, USA, Kanada, Portugalia, Serbia, Rumunia, Mołdawia, Argentyna; oraz 15 prezentacji w Polsce.

## Droga do wielkopolskich odbiorców

W sposób naturalny szukano także możliwości jak najszerszego dotarcia z wiedzą na temat osiągnięć polskich kryptologów do mieszkańców Poznania i Wielkopolski, poprzez produkcję krótkometrażowych filmów dokumentalnych, organizację wystaw na miejscu, konferencje tematyczne i spotkania dyskusyjne, a wśród nich „Enigma na filmowo”, podczas którego analizowano i dementowano nieprawdziwe informacje na temat złamania kodów Enigmy pojawiające się w serialach oraz hitach kinowych i telewizyjnych na całym świecie.

Jedną z najbardziej atrakcyjnych, innowacyjnych formuł dotarcia do mieszkańców Poznania i Wielkopolski było otwarcie 1 września 2016 roku przed Centrum Kultury Zamek (niedaleko pomnika kryptologów) Szyfrokontenera — wyjątkowej wystawy w formie drewnianej skrzyni z uchylonym wiekiem, w której przenoszona była maszyna szyfrująca Enigma. Wystawa poświęcona została słynnym poznańskim kryptologom. Obiekt cieszył się ogromnym zainteresowaniem i zapowiadał utworzenie w przyszłości innowacyjnego centrum edukacyjnego, które pozostałoby w Poznaniu na stałe. 13 listopada 2017 roku przy współpracy władz miasta z Samorządem Województwa Wielkopolskiego podpisana została umowa, której efektem stało się otwarcie 24 września 2021 roku w Poznaniu Centrum Szyfrów Enigma (w budynku Collegium Martineum należącym do Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza). Inwestycję sfinansowano ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i budżetu miasta. W myśl

umowy Centrum Szyfrów Enigma zarządzane jest przez Poznańskie Centrum Dziedzictwa.

Wcześniej, przez lata, wiedza kryptologiczna propagowana była również przez Wydział Matematyki i Informatyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w postaci cyklicznie organizowanych „Wykładów z Informatyki im. Rejewskiego, Różyckiego, Zygalskiego", które z czasem również zyskały międzynarodowy charakter.

**Czas na projekt ogólnopolski**

Działania wokół 85. rocznicy złamania przez Polaków szyfrów Enigmy, skłoniły Samorząd Województwa Wielkopolskiego do poszukiwania szerszej formuły współpracy. W listopadzie 2016 roku z inicjatywy Marszałka Województwa Wielkopolskiego Marka Woźniaka, zostało zorganizowane pilotażowe spotkanie z udziałem zaproszonych z różnych stron Polski przedstawicieli samorządów, instytucji, uczelni, NGOsów oraz osób prywatnych zaangażowanych w promocję polskiego sukcesu kryptologicznego. Założeniem spotkania było zdefiniowanie możliwości i potrzeb stworzenia spójnej ogólnopolskiej strategii promocji tego wydarzenia.

Tak powstał duży projekt ogólnopolski „Śladami pogromców Enigmy - promocja sukcesu kryptologicznego w związku z 85-rocznicą złamania przez Polaków szyfrów Enigmy", który uzyskał dofinansowanie w konkursie Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP „Dyplomacja Publiczna 2017". Celem projektu stało się rozpoznanie możliwości stworzenia umownego szlaku polskich kryptologów w oparciu o miejsca w Polsce, z którymi byli związani.

W ramach konferencji podsumowującej projekt została podpisana deklaracja woli kontynuowania współpracy zmierzającej do propagowania wiedzy o wielkich polskich kryptologach, ich nauczycielach i współpracownikach. Sygnatariuszami byli przedstawiciele samorządów oraz reprezentanci organizacji społecznych powiązanych historycznie z polskimi kryptologami. Powstała także specjalna strona internetowa dedykowana wirtualnemu szlakowi pod nazwą „Śladami Pogromców Enigmy". Następstwem tego spotkania była decyzja o poszukaniu możliwości realizacji inicjatyw dofinansowanych ze środków zewnętrznych. Informacja o projekcie tutaj.

**Nowe impulsy**

Wspomniane już – otwarte we wrześniu 2021 roku – Centrum Szyfrów Enigma w Poznaniu i podjęte podczas otwarcia rozmowy z przyjaciółmi oraz partnerami z Polski skupionymi wokół miejsc związanych z kryptologami, a także współpraca z władzami Poznania oraz dyrekcją Poznańskiego Szlaku Dziedzictwa, dały nowy impuls do kolejnych działań w gronie zaprzyjaźnionych samorządów.

4 października 2022 roku, z okazji jubileuszu 90-lecia złamania szyfru Enigmy, w siedzibie Samorządu Województwa Wielkopolskiego odbyło się trzecie spotkanie organizowane z inicjatywy i przy udziale Marka Woźniaka, Marszałka Województwa Wielkopolskiego oraz Mariusza Wiśniewskiego, Zastępcy Prezydenta Miasta Poznania. W spotkaniu udział wzięło ponad 60 przedstawicieli samorządów i urzędów, rad miast i gmin, instytucji kultury, muzeów i bibliotek oraz przedstawicieli szkół (w tym dyrektorów i nauczycieli), regionalistów, pasjonatów historii, społeczników oraz mediów z różnych miejsc w Polsce związanych z historią pogromców Enigmy: Bydgoszczy, Cieszyna, Kraszewic, Pobiedzisk, Poznania, Szamotuł, Sosnowca, Wyszkowa i Warszawy. Podczas spotkania podsumowano dotychczas zrealizowane działania, przeanalizowano potencjał platformy współpracy w skali kraju oraz dyskutowano na temat dalszego zaangażowania w promocję historii bohaterów sukcesu kryptologicznego, a także wypracowania wspólnej wizji „produktu turystycznego", który znalazłby swoich obiorców w kraju i za granicą.

W trakcie dyskusji uznano, że proces  promocji dzieła polskich kryptologów może być kontynuowany w sposób przystępny i atrakcyjny.

**Album „Śladami kryptologów. Ludzie, którzy pokonali Enigmę”**

W 2025 roku w efekcie współpracy Poznańskiego Centrum Dziedzictwa i Samorządu Województwa Wielkopolskiego, wydany został album ukazujący bohaterów sukcesu kryptologicznego oraz miejsca, z którymi są utożsamiani.
Głównym celem publikacji jest przedstawianie postaci Biura Szyfrów Wojska Polskiego oraz związanych z nimi miejsc pamięci w całej Polsce: w Bydgoszczy, Poznaniu, Szamotułach, Pobiedziskach, Wyszkowie, Warszawie, Pyrach, Pabianicach, Łodzi, Ostrowie Wielkopolskim, Żurawińcu, Kraszewicach, Sosnowcu, Cieszynie i Mostach.
Tekst do albumu został przygotowany przez Pana Piotra Bojarskiego – Kierownika Centrum Szyfrów Enigma a zdjęcia wykonał Pan Łukasz Gdak. Publikacja została wydana w polskiej oraz angielskiej wersji językowej.

Publikacja stała się także tematem przewodnim IV edycji spotkania samorządowego, które odbyło się 12 listopada 2025 roku w Bramie Poznania. Zgromadzeni przedstawiciele samorządów reprezentujących Powiat Wyszkowski, Szamotuły, Cieszyn, Sosnowiec, Bydgoszcz, Pobiedziska, Łódź czy edukacyjną placówkę z Warszawy mieli okazję przybliżyć swoje działania na rzecz promocji lokalnych bohaterów. W programie spotkania zaplanowano także złożenie kwiatów pod pomnikiem trójki poznańskich matematyków oraz udział gości w widowisku muzycznym „Wszystko, co dobre, kończy się szybko” inspirowanym listami Henryka Zygalskiego.

Dziękujemy za odwiedziny i zapraszamy ponownie